

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

AVRUPA BİRLİĞİ'NE TAM ÜYELİĞE DOĞRU

SİYASİ KİSTASLAR VE UYUM SÜRECİ

Aralık 1999
(Yayın No. TÜSİAD-T/99-12/276)

Meşrutiyet Caddesi, No.74 80050 Tepebaşı/İstanbul
Telefon: (0212) 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: (0212) 249 13 50

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 4110 sayılı Yasa ile değişik 5846 sayılı FSEK.'nu uyarınca, kullanılmazdan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekil ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralananmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz.

ISBN : 975-7249-98-X

Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.

ÖNSÖZ

TÜSİAD, özel sektörü temsil eden sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında, Anayasamızın ve Dernekler Kanunu'nun ilgili hükümlerine uygun olarak kurulmuş, kamu yararına çalışan bir dernek olup gönüllü bir sivil toplum örgütüdür.

TÜSİAD, demokrasi ve insan hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin varolduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefine ve ilkelere sadık toplumsal yapının gelişmesine ve demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesine yardımcı olur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısının yerleşmesine ve iş dünyasının evrensel iş ahlaki ilkelerine uygun bir biçimde faaliyette bulunmasına çalışır. TÜSİAD, uluslararası entegrasyon hedefi doğrultusunda Türk sanayi ve hizmet kesiminin rekabet gücünün artırılarak, uluslararası ekonomik sistemde belirgin ve kalıcı bir yer edinmesi gerektiğine inanır ve bu yönde çalışır. TÜSİAD, Türkiye'de liberal ekonomi kurallarının yerleşmesinin yanı sıra, ülkenin insan ve doğal kaynaklarının teknolojik yeniliklerle desteklenerek en etkin biçimde kullanımını; verimlilik ve kalite yükselişini sürekli kılacak ortamın yaratılması yoluyla rekabet gücünün artırılmasını hedef alan politikaları destekler.

TÜSİAD, misyonu doğrultusunda ve faaliyetleri çerçevesinde, ülke gündeminde bulunan konularla ilgili görüşlerini bilimsel çalışmalarla destekleyerek kamuoyuna duyurur ve bu görüşlerden hareketle kamuoyunda tartışma platformlarının oluşmasını sağlar.

Bu alışma, AB Komisyonu'nun Türkiye hakkında hazırladığı raporlar ile TÜSİAD'ın siyasi reform konulu yayınları temel alınarak, AB Lüksemburg Zirvesi ile birlikte Türkiye'nin gündeminde önem kazanan Kopenhag siyasi kıstaslarını incelemek amacıyla TÜSİAD Dış İlişkiler Bölümü tarafından hazırlanmıştır .

Aralık 1999

İÇİNDEKİLER

Sayfa

GİRİŞ	7
-----------------	---

BÖLÜM 1: SİYASİ KİSTASLAR 11

1.1. Kopenhag Siyasi Kıstasları	13
1.2. Siyasi Kıstaslar Açısından AB Komisyonu'nun Türkiye Düzenli İlerleme Raporları	15
1.2.1. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu, Ekim 1998	15
1.2.2. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu, Ekim 1999	18
1.3. TÜSİAD'ın Siyasette Reform Çalışmaları	20
1.3.1. Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri Raporu, Ocak 1997 . .	21
1.3.2. Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler Raporu-Aralık 1999	23

BÖLÜM 2: UYUM SÜRECİ 27

2.1. AB'ye Ön-Katılım Stratejisi	29
2.2. AB'ye Uyum Süreci	30

BÖLÜM 3: SONUÇ 33

EKLER 37

EK 1. Aday Ülkelerin Katılım Ortaklığı Çerçevesinde Siyasi Kıstaslar Konusunda Kısa ve Orta Vadedeki Öncelikleri	39
EK 2. Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri Raporunda Getirilen Önerilerin Gerçekleşme Tabloları	41
EK 3. Türkiye'nin Katılım Ortaklığında Yer Alması Beklenen Konular	45
EK 4. AB müktesebatını (acquis communautaire) oluşturan ve aday ülkelerin uyum sağlaması gereken 31 ana başlık	51

GİRİŞ

GİRİŞ

8 Nisan 1997 tarihinde yapılan TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Toplantısı'nda Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Kayhan, TÜSİAD'ın Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri (TDP) raporunu konu alan usul, içerik ve işlev tartışmalarıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, TÜSİAD'ın geçmişte liberal bir ekonomi programını savunarak ekonominin temel felsefesinin değişmesine öncülük ettiğini hatırlatarak, "bugün de bu ülke için en geniş demokrasi talebiyle ortaya çıkarak, siyasetteki yapısal tıkanıklığın aşılmasına, toplumsal uzlaşmanın zemininin yaratılmasına öncülük etme cesaretini göstermelidir." sözlerine yer vermiştir.

Ocak 1997'de yayınlanan TDP Raporu yurtiçinde ve yurtdışında büyük ilgi uyandırmış, çok sayıda haber, yorum ve incelemeye konu olmuş ve Türkiye'de siyaset ve demokrasi ile ilgili tartışmalarda gönderme yapılan başlıca kaynaklardan biri haline gelmiştir. ABD ve Avrupa Birliği siyaset ve yönetim çevrelerinde ciddi yankı bulan rapor, Türk özel sektörünün, evrensel standartlarda bir demokrasi arayışının en somut irade belgesi olarak algılanmıştır.

Avrupa Birliği'ne (AB) üye olabilmek için uyum sağlanması gereken Kopenhag kistasları, Türkiye'nin gündeminde Aralık 1997'de gerçekleşen AB Lüksemburg Zirvesi ile önem kazanmıştır. Bu çalışma öncelikle; bu kistasların Türkiye için ne anlama geldiğinin irdelenmesini amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, AB Komisyonu'nun, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik perspektifinde müzakerelere başlayabilmesinin önkoşulu olan Kopenhag kistaslarına uyum sürecinde hazırlamış olduğu raporların siyasi değerlendirmeleriyle TÜSİAD'ın siyasi reform çalışmaları arasında bir karşılaştırma yapılmaktadır. İkinci bölümde ise, ekonomik kistaslar temelinde, AB'ye katılım stratejisi ve AB müktesebatına uyum süreciyle ilgili bilgi verilerek, bu alanlarda yapılan TÜSİAD çalışmalarına işaret edilmektedir.

B Ö L Ü M

SİYASİ KİSTASLAR

1. SİYASİ KİSTASLAR

Türkiye'nin 1963 yılından beri süregelen, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) / Avrupa Birliği (AB) ile ilişkileri, 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin resmen AB'ye aday ülke ilan edilmesi ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. AB Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kistaslarına henüz bütünüyle uymadığı tesbitini yaparak, Türkiye'yle tam üyelik müzakerelerini açmamıştır. AB'nin 13. aday ülke olarak ilan ettiği Türkiye, kendisiyle tam üyelik müzakerelerinin başlatılmadığı tek aday ülke konumundadır. Buna karşılık, Türkiye'nin de, diğer aday ülkelere göre, adaylık süreci açısından bazı noktalarda daha ileri aşamalarda olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, 1963 yılında imzalanan Ankara Ortaklık Anlaşması'nın tam üyeliği hedef gösteren 28. maddesi ve 1996 yılında yürürlüğe giren Gümrük Birliği Kararı, Türkiye'yi diğer 12 aday ülkeden farklı olarak, AB'ye daha yakın bir konuma getirmektedir. Ne var ki, Türkiye'yi adaylıktan üyelik müzakerelerine geçirecek süreçte, AB'nin vurguladığı ve vurgulayacağı en önemli talep, Kopenhag siyasi kistaslarına uyulması olacaktır.

1.1. Kopenhag Siyasi Kistasları

Kopenhag kistasları, AB ile üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için önkoşul niteliğindedir. Bu kistaslar, Haziran 1993'te yapılan AB Konseyi Kopenhag Zirvesi sonuç bildirgesinde aşağıdaki şekilde yer almıştır:

"Üyelik, aday ülkenin demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların korunması ve saygı görmesini teminat altına alan kurumların istikrara kavuşturulmuş olmasını, işleyen bir piyasa ekonomisinin mevcudiyetini, AB içindeki rekabet ve piyasa güçleriyle başatma kapasitesini gerektirir. Üyelik, adayın, siyasi, ekonomik ve parasal birliğe katılım da dahil olmak üzere, üyeliğin getirdiği yükümlülükleri üstlenebileceğini varsayar."

AB'ye tam üyelik kistasları, bu paragraftan anlaşılacağı gibi siyasi, ekonomik, hukuki ve idari olmak üzere üç grupta toplanmaktadır.

Bu kistaslar, Roma Antlaşması (1957), onu değiştiren Maastricht (1992) ve Amsterdam (1999) Antlaşmaları'nın son şeklini verdiği Avrupa Birliği Antlaşması içinde yer almaktadır. Avrupa Birliği Antlaşması, AB mevzuatı, AB Adalet Divanı içtihadı ve AB'nin aktettiği uluslararası anlaşmaların bütünü, AB müktesebatını (acquis communautaire) oluşturmaktadır.

1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'nın, ülkelerin AB üyeliğine kabul edilme sürecini belirleyen "O" maddesine, "Birlik, mevcudiyetini, demokrasi, insan hakları, temel hak ve özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkelerine dayandırır." cümlesi eklenmiştir.

Avrupa Birliği Antlaşması, ayrıca Strasburg'daki tüm Avrupa ülkelerinin üye oldukları Avrupa Konseyi'nin bünyesindeki antlaşmalara ve Avrupa İnsan Hakları hukukuna atıfta bulunmaktadır. Bir Avrupa Konseyi üyesi olarak Türkiye bu sisteme dahildir. AB Komisyonu'nun 1998 yılından itibaren her yıl sonunda yayınladığı, aday ülkelerin üyelik yolunda katettiği mesafeyi inceleyen raporlarında da, bu kıstaslar ve ilgili yasal dayanaklar açıkça belirtilmektedir.

Siyasi kıstaslar, ekonomik, hukuki ve idari kıstasların aksine müzakere sürecinin konusunu teşkil etmemekte, bu sürecin başlayabilmesi için bir önkoşul oluşturmaktadır. AB ve diğer Avrupa ülkeleri için bir aidiyet göstergesi olan bu kıstaslar, tüm Avrupa toplumlarının paylaştığı ortak değerleri temsil etmektedir. Avrupa Konseyi hukuku, bu kıstasların yasal temelini oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi hukuku, AB müktesebatı için bir referans teşkil etmekle birlikte, Lüksemburg'da bulunan AB Adalet Divanı'nın yetki alanının dışında kalmakta, fakat Strasburg'da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yetki alanı içine girmektedir. Bu nedenle, siyasi kıstasların müzakere konusu olmayıp bir önkoşul olmalarının hukuki dayanağı da mevcuttur.

Oldukça genel bir çerçeveye sahip olan siyasi kıstasların değerlendirilmesinde, tüm yasal metinlere rağmen, üye ülkelerin ve çeşitli siyasi görüşlerin algılayışları arasında farklılıklar gözlemlenmektedir. Düşünce özgürlüğü, adil seçim sistemi ve yargının bağımsızlığı gibi konularda daha belirgin temellere dayanan siyasi kıstasların değerlendirilmesi- örneğin azınlık haklarının anayasal statüsü konusunda olduğu gibi- farklı görüş ve uygulamalara yol açabilmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin yasal olarak güvence altına alındığı, yargının bağımsız olduğu, kültürel kimliklerin ifade özgürlüğünün bulunduğu, yani genel olarak demokratik standartların yüksek olduğu bir ülkede siyasi kıstaslar, o ülkenin kendine özgü koşulları ve siyasi yapısı içerisinde yerlerini bulmaktadır.

Siyasi kıstasların Türkiye açısından değerlendirilmesi, AB Komisyonu'nun 1998 ve 1999 yıllarında hazırlamış olduğu Türkiye raporlarında yer almaktadır. Tüm aday ülkeler için, siyasi kıstaslar açısından kendilerine özgü durumlar söz konusudur. Örneğin Komisyon raporlarında, aday olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde, bu ülkelerin bir kısmında yaşayan "Roman" kökenlilere karşı olan ayrımcılığın giderilmesi, bu kesimin ekonomik ve sosyal şartlarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması istenmektedir. Bundan başka, özellikle Baltık ülkelerine, o ülkelerin dilini

konuşamayan nüfusun topluma entegre edilebilmesi için konuşma dili konusundaki özgürlüklerin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi önerilmektedir (Ek 1).

1.2. Siyasi Kıstaslar Açısından AB Komisyonu'nun Türkiye Düzenli İlerleme Raporları

Komisyon'un tüm aday ülkeler için hazırladığı yıllık raporlar büyük önem taşımaktadır. Yılda iki kez toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi'nin Aralık ayı zirve toplantılarına sunulan bu raporlar, adayların AB'ye uyumunun takip edilmesini sağlamak ve gerektiği zaman, alınacak kararlara zemin oluşturmaktadır.

1.2.1. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu, Ekim 1998

1998 Haziran ayında yapılan AB Cardiff Zirvesi'nde, AB Konseyi, aldığı bir kararla, Komisyon'dan, henüz aday olmamasına rağmen, Türkiye için üyeliğe doğru bir gelişme raporu hazırlamasını istemiştir. Bu raporların siyasi kıstaslar bölümü, demokrasi ve hukuk devleti, insan hakları ve azınlıkların korunması, Kıbrıs sorunu ve genel değerlendirme olmak üzere 4 bölümden oluşmaktadır. Yapılan analizler, kurumsal ve hukuksal yapıları tanımlamaktan (de jure) öteye, demokrasi ve insan hakları konusundaki fiili uygulamaları (de facto) temel almaktadır. Kıbrıs meselesi, bir dış politika konusu olduğundan, bu çalışmanın çerçevesi dışında bırakılmıştır. Bundan sonraki bölümlerde, okumayı kolaylaştırmak açısından, yapılan özetlemlerde raporların kendi anlatım üslubu benimsenmiştir.

Demokrasi ve Hukuk Devleti

AB raporları, Birliğe üye ülkelerdeki modellere benzer bir şekilde, Türkiye'de çok partili demokratik bir yapı içerisinde seçimle işbaşına gelen bir parlamento ve hükümet sisteminin varlığını her zaman vurgulamaktadır. Ancak ayrıntılara inildiği zaman, Türk demokrasi ve siyasi yapısının Batı standartlarına uyan yönleri, bu doğrultuda atılan olumlu adımlar ve hükümetlerin olaylara iyi niyetle yaklaşımı belirtilmekle birlikte, AB ölçülerine uymayan eksiklikler ve yetersizliklerin de altı çizilmektedir.

Olumlu gelişmeler

1995 yılında demokratik katılımı artırmak için Anayasa'da yapılan değişiklikler olumlu gelişmeler sağlayacak niteliktedir. Ancak, bunların tümüyle ilgili yasal düzenlemeler henüz tamamlanmamıştır. Bu değişiklikler şöyle sıralanabilir:

- Sendika gibi demokratik kitle örgütlerinin siyasi faaliyetlerde bulunabilmeleri,
- Seçmen yaşının 21'den 18'e indirilmesi ve seçme hakkının yurtdışında yaşayan T.C. tabiyetli vatandaşlara genişletilmesi,
- Üniversite öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmeleri.
- Anayasa'nın 128. maddesine göre düzenlenmiş olan, kamu hizmeti kurallarına göre işleyen kamu yönetimi, tatminkar standartlara sahiptir.
- Hükümet, yargı sürecini bütün yönleriyle iyileştirmek için çalışmalar yapmaktadır.

Çözüm bekleyen sorunlar

- Seçimlerdeki %10'luk ülke barajı nedeniyle toplam 28 milyon oydan 4 milyonu Meclis'te temsil edilmemektedir.
- Kamu idaresinde yolsuzluk, kayırma ve nüfuz kullanma olaylarına çok rastlanmaktadır. Türk hukuk sisteminde yolsuzlukla mücadele yasaları etkili olamamaktadır. Siyasi partiler için, resmi kamu finansmanı imkanlarının yeterli olmaması yolsuzluklara neden olmaktadır.
- Meclis bünyesindeki Susurluk Komisyonu'nun raporu, Meclis'te tartışılmamıştır. Yargı süreci bu konuda tamamlanamamıştır.
- Yargı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun mevcudiyetine bağlı olarak tam bağımsız değildir. Yargı sistemi, kadro eksikliği ve mali sorunlar nedeniyle hızlı, etkin ve tarafsız bir şekilde çalışmamaktadır. Yolsuzluk olayları burada da yaygındır.
- Medeni Kanun ve Ceza Kanunu Avrupa standartlarında değildir.
- Demokratik bir sistemle bağdaşmayan DGM'ler adil yargılama yapamamaktadır ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ilkelerine de aykırı bir yapıya sahip durumdadır.
- MGK bünyesinde Başbakanlık Kriz Merkezi oluşturulmuştur. Genelkurmay Başkanı, Savunma Bakanı'na karşı sorumlu değildir. Silahlı Kuvvetler'in bazı karar ve uygulamaları sivil yargı denetimine açık değildir.

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması

Türkiye, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi haricinde, insan haklarının korunması konusundaki en önemli sözleşmeleri onaylamıştır. Türk Anayasası da bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma altına almaktadır. Türkiye'de insan haklarının durumu, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin bir kararına göre, 1996 yılından beri Avrupa Konseyi'nin takibine alınmıştır.

Olumlu gelişmeler

- Mart 1997'de gözaltı süresinin 14 günden 4 güne indirilmesine rağmen bu süre, AB'deki sürelerle kıyasla halen çok uzundur.

- Basın özgürlüğü mevcuttur. Ancak, ifade özgürlüğündeki kısıtlamalar, bu alanda çalışanların kendi kendilerini sansür etmelerine yol açmaktadır.
- Örgütlenme ve toplantı özgürlüğü, bazı sınırlamalara tabi olmasına rağmen, sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinde hissedilir bir artış meydana getirmiştir.
- Kadının toplumdaki yerini iyileştirmek amacıyla, yeni bir Medeni Kanun ve idam cezasının kaldırılması için yasa tasarıları Meclis'e sunulmuştur.
- Hükümetin kurmuş olduğu İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu, Memur Yargılaması hakkında yasa değişikliklerini gündeme getirmiştir.
- Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesi liberal bir doğrultuda değiştirilerek, ifade özgürlüğünün daha iyi koruma altına alınması sağlanmıştır. Bu değişiklik bazı hapis cezalarını para cezalarına dönüştürmüştür.
- Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun'da yapılan bir değişiklikle (1991), Kürtçe de dahil olmak üzere, yabancı dillerde yayın yapabilme özgürlüğü sağlanmıştır.
- Meclis, 13 Ağustos 1997 tarihinde 7 gazete yazı işleri müdürünün hapisten çıkmasını sağlayan bir af yasasını kabul etmiştir.
- Hükümet, 10 üyesi kamu temsilcisi olan, içinde sendikaların da yer aldığı toplam 23 kişilik bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurmuştur.

Çözüm bekleyen sorunlar

- Türkiye, İnsan Hakları'nın Korunması için Avrupa Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına rağmen, bu sözleşmenin 4, 6 ve 7 numaralı protokollerini henüz imzalamamıştır. 1984 yılından beri uygulanmamakla birlikte, idam cezası hukuksal olarak hala yürürlüktedir.
- Anayasa'da yer alan bireysel ve siyasi hakların kullanımı, sorunlu bir durumdadır. İşkence, kaybolma ve yargısız infaz olayları halen devam etmektedir. Kolluk kuvvetlerinin işlediği suçların sistematik olarak yargısal kovuşturması sağlanamamaktadır. Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin, Kasım 1997'de, gözaltı hükümlerinde yapılan değişikliklerin uygulamalarıyla ilgili hazırladığı raporun yayınlanmasına izin verilmemiştir.
- Son yıllarda iyileşme olmasına rağmen, ifade özgürlüğü tam olarak sağlanamamıştır. Anayasa ve yasaların (Terörle Mücadele Kanunu 7. ve 8. maddeleri Ceza Kanunu 158.,159.,311. ve 312. maddeleri) üniter devlet, laiklik ve devlet kurumlarına saygıya ilişkin hükümleri oldukça dar bir yoruma tabi tutulmaktadır. Bu nedenle siyasetçiler, gazeteciler, yazarlar, sendikacılar ve sivil toplum kuruluşlarının üyeleri -AB ülkelerinde kabul edilebilir nitelikte olmalarına rağmen- kamuya yönelik söylem, yayınlanmış yazı veya kitaplar nedeniyle kovuşturulmaktadır. 1 Ocak 1998 itibarıyla 91 gazeteci veya yazar hapiste bulunmaktadır.
- Cezaevi şartları, Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler'in asgari standartlarına uygun değildir.

- Ülkenin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri sınırlamalara tabidir.
- Türkçeden Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanun'da yapılan bir değişiklikle (1991), Kürtçe de dahil olmak üzere, yabancı dillerde yayın yapabilme özgürlüğü sağlanmış olmasına rağmen, radyo ve televizyonda Kürtçe dilinin kullanılması yasaktır.

Genel Değerlendirme

Siyasi kıstaslar açısından yapılan değerlendirmede, kamu otoritesinin işleyişinde olağandışı durumlar, insan haklarının korunması ve azınlıklarla ilgili uygulamalarda temel eksiklikler mevcuttur. Silahlı kuvvetler üzerinde sivil otoritenin zayıflığı düşündürücüdür. Birey hakları ihlalleri ve siyasi özgürlüklerin kullanılamaması ile şu veya bu şekilde bağlantılı olan Güneydoğu sorununa sivil bir çözüm bulunabilmelidir.

Komisyon, Türk Hükümeti'nin insan hakları ihlalleriyle ilgili mücadelesine inanmakta ve destek vermekte, ama uygulamada hissedilir bir iyileşme gözle-yememektedir. Bu açıdan Türkiye'de demokratik reform hareketi devam etmeli ve desteklenmelidir.

1.2.2. Türkiye Düzenli İlerleme Raporu, Ekim 1999

AB Viyana Zirvesi (Aralık 1998), Türkiye'nin üyeliğe hazırlanabilmesini sağlamak amacıyla, Komisyon'un Türkiye Düzenli İlerleme Raporları'nı yayınlamaya devam etmesi kararını almıştır. AB Köln Zirvesi'nde ise (Haziran 1999) Türkiye'nin üye adaylığı ile ilgili bir karara varılamamıştır.

Demokrasi ve Hukuk Devleti

Bu alanda 1998 yılından bu yana Hükümet ve Meclis, siyasi alanda önemli yasalar kabul etmiştir.

Olumlu gelişmeler

- Meclis, Siyasi Partiler Yasası'nda yaptığı bir değişiklikle, siyasi partilerin kapatılmasını ve üyelerinin siyasetten men edilmesini zorlaştırmıştır.
- Yeni hükümet, yolsuzlukları önlemek için memur alımlarını merkezi bir sisteme bağlamıştır.

- Yargı bağımsızlığını güçlendirecek şekilde, DGM'lerde yer alan askeri yargıç, sivil yargıçla ikame edilmiştir.
- Yargı reformu çerçevesinde idam cezasının kaldırılması, memur yargılaması ve tanıkların korunması konularında yenilikler getirecek ceza usul yasa tasarıları, hakimler ve savcılar için eğitim programları gibi projeler mevcuttur.
- Türkiye, OECD teşkilatının yolsuzlukla mücadele ile ilgili sözleşmesini imzalamıştır. 1997 ve 1998 yıllarında 399 kamu görevlisinin görevine yolsuzluk nedeniyle son verilmiştir.

Çözüm bekleyen sorunlar

- Nisan 1999 seçimleri sonucunda % 10 baraj nedeniyle 31 milyon seçmenden 5 milyonunun iradesi Meclis'e yansımamıştır.
- Yolsuzluk ve rüşvetle mücadele konularında yasal düzeyde yeni bir gelişme kaydedilmemiştir.
- MGK ve Silahlı Kuvvetler'in, siyasi hayatın pek çok alanındaki rolü devam etmektedir.

İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması

Türkiye'de insan hakları alanındaki gelişmeler, Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi'nin kararına göre, 1996 yılından beri Avrupa Konseyi'nin takibindedir. Bu doğrultuda, Konsey raportörlerinin Türkiye'ye 1998'de yapmış olduğu ziyaret sonucunda, Ocak 1999'da bir rapor yayınlanmıştır.

Olumlu gelişmeler

- Türkiye, Haziran 1999'da Avrupa Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır.
- Ekim 1998 tarihinde Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir.
- Ağustos 1999'da, Ceza Kanunu'nun 243., 245. ve 354. maddeleri değiştirilerek, yurttaşlara kamu görevlilerince yapılan işkence, kötü muamele ve nüfuzun kötüye kullanılması durumları yeniden tanımlanmış, bu tür suç işleyen kamu görevlilerine ve işkence konusunda sahte rapor düzenleyen doktorlara verilen cezalar artırılmıştır.
- Türkiye, Şubat 1999'da Avrupa Konseyi İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin 1997'de hazırladığı raporun yayınlanmasına izin vermiştir.
- Basın ve yayın yoluyla işlenen suçların kovuşturulma ve cezalandırılmasını üç yıl süreyle erteleyen yeni bir yasa ile 21 gazeteci-yazar serbest bırakılmıştır.

Çözüm bekleyen sorunlar

- Sistematik olmamakla birlikte işkence, kaybolma ve yargısız infaz olayları halen devam etmektedir.
- Kolluk kuvvetlerinin işlediği suçların sistematik olarak yargısal kovuşturulması sağlanamamaktadır.
- İfade özgürlüğü halen kısıtlamaya tabidir.
- Gazetecilere karşı polisin uyguladığı taciz ve kolluk gücü müdahaleleri devam etmektedir.
- Cezaevi şartlarında iyileşme görülmemektedir.
- Örgütlenme ve toplantı özgürlüğü halen sınırlamalara tabidir.
- İdam cezası yasal olarak halen yürürlükte.
- Kürt kültürel kimliğinin kendini ifade edebilmesine yönelik resmi bir gelişme yoktur.
- Güneydoğu'da olağanüstü hal uygulaması halen devam etmektedir.

Genel Değerlendirme

Türkiye'de, bütün temel ögeleri mevcut olmasına rağmen, demokratik sistem, Kopenhag siyasi kıstaslarına tam olarak uymamaktadır. İnsan hakları ve azınlıkların korunması konusunda eksiklikler bulunmaktadır. İşkence, sistematik olmamakla birlikte yaygındır. İfade özgürlüğü sınırlandırılmıştır. MGK'nın siyasi hayattaki ağırlıklı rolü devam etmektedir.

Son aylarda demokratikleşme konusunda cesaret verici gelişmeler söz konusudur. Siyasi hayatın gelişmesi, yargı bağımsızlığının sağlanması ve insan haklarının korunması konusunda temel yasa tasarıları üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Ancak Komisyon, bu olumlu gelişmelerin Abdullah Öcalan'a verilen idam cezasının infazıyla olumsuz bir yöne dönmemesini ümit etmektedir.

1.3. TÜSİAD'ın Siyasette Reform Çalışmaları

1980'lerin ikinci yarısında, serbest piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal boyutlarıyla yerleşmesinin öneminin anlaşılmasına paralel olarak, siyasal istikrarsızlığın ekonomik ve sosyal gelişmenin önündeki en önemli engellerden biri olduğu belirlenmeye başlamıştır. TÜSİAD, yaptığı çalışmalar ve yayınladığı raporlarla, Türkiye'nin tarihinden, kurumsal yapılarından ve siyaset kültüründen kaynaklanan ve ekonomik ve siyasal demokrasinin gelişmesini yavaşlatan etkenlerin ortadan kaldırılması amacıyla, 1990'lı yıllarda giderek yoğunlaşan bir faaliyet içerisine girmiştir.

1995 yılında Gümrük Birliği Kararı'nın alınmış olması, AB ile entegrasyonun, Türkiye için bir devlet politikası olduğunu göstermiştir. Bu entegrasyonun ekonomide ve siyasette demokrasinin genişletilmesi anlamına geldiği ve bunun bir önkoşul olduğu bilinmekteydi. Ancak, 1996 yılından itibaren TÜSİAD, ülkede tanık olunan gelişmelerin, demokrasinin tüm alanlarda yayılması ve yerleşmesi doğrultusunda değil de, ters yönde seyretmeye başladığı tesbitini yapmış ve çalışmalarını bu tesbitten hareket ederek yönlendirmiştir.

1.3.1. Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri Raporu, Ocak 1997

TÜSİAD, 1997 yılının Ocak ayında, Prof. Dr. Bülent Tanör tarafından kaleme alınan "Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri" (TDP) raporunu yayınladığı zaman, gazete haberleri Susurluk skandalı, genç bir kızın bir tarikat şeyhi tarafından istismarı, Sabancı Holding’in mümtaz yöneticisi Özdemir Sabancı’ya yapılan hain saldırının faillerinin bulunamaması, gazeteci Metin Göktepe’nin gözaltında ölümü, Türk milletinin sevgi ve saygısını kazanmış büyük bir insan olan Vehbi Koç’un naaşının çalınması konularını işlemekteydi. Bütün bu olaylar, demokrasi, insan hakları, temiz siyaset-temiz toplum taleplerinin yüksek sesle dile getirilmesine neden oluyor ve toplumda, sistemin bütününe karşı derin bir güvensizlik oluşuyordu.

Sisteme güvenin sağlanması, toplumsal uzlaşmanın tesisi için mevcut demokratik yapının geliştirilmesi ve demokratik katılımın artırılması konularında öncülük etmek amacıyla hazırlanan TDP raporunda, Batı demokrasileri esas alınmış, sistem bir bütün olarak incelenmiş, Türk demokrasisinin gelişmesi açısından son derece önemli değişiklikler önerilmiş, ancak değişimin sistem içerisinde ve yumuşak bir geçişle gerçekleşmesi öngörülmüş, demokrasi konusunun TÜSİAD için konjonktürel değil, ilkesel bir konu olduğu vurgulanmıştır.

Raporda yapılan temel bazı tesbit ve öneriler, “Siyasal Boyut ve Hukuk Devleti” ve “İnsan Hakları” başlıkları altında aşağıda özetlenmiştir.

Siyasal Boyut ve Hukuk Devleti

- Genel seçimlerde ülke barajının %5 civarına indirilmesi ve tercihli oy sisteminin kabul edilmesi,
- Muhtar ve belediye başkanı seçimlerinde iki turlu sistemin uygulanması,
- İdari saydamlığın Anayasa’da ve ilgili kanunlarda yapılacak değişikliklerle sağlanması,

- Yasama sorumsuzluğunun genişletilmesi ve milletvekili dokunulmazlığının sınırlandırılması,
- Genelkurmay Başkanı'nın Başbakan'a değil, Milli Savunma Bakanlığı'na karşı sorumlu olması ve Milli Güvenlik Kurulu'nun anayasal bir kuruluş olmaktan çıkarılması,
- Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetmeliği'nin yürürlükten kaldırılması,
- Olağanüstü halin, Anayasa'da ve ilgili yasalarda yapılacak değişikliklerle, demokratik hukuk devletine uygun hale getirilmesi ve Olağanüstü Hal Bölgesi'nde tam yargı denetiminin sağlanması,
- İdarenin tüm eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olması,
- Kamu görevlilerinin denetlenmesini sağlamak için Memur Yargılaması Hakkında Geçici Yasa'nın yürürlükten kaldırılması,
- DGM'lerin yasal statüsünün yargı bağımsızlığı açısından gözden geçirilmesi,
- Yargıç ve savcılarının güvenceleri ve bağımsızlıkları açısından 1961 Anayasası'ndaki tercihlerin esas alınması,
- Askeri yargıda sivillerin yargılanmasına son verilmesi,
- Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü düzenleyen yasadaki kısıtlamaların giderilmesi,
- Dernekler yasasının çoğulcu ve özgürlükçü bir yapıya kavuşturulması ve sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini daraltıcı hükümlerinin kaldırılması.

İnsan Hakları

- Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasıyla ilgili maddelerinde yeni düzenlemeler yapılması,
- Anayasa'daki, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden aktarılan hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların kaldırılması,
- Temel hak ve özgürlükler konusunda Anayasa değişiklikleri yanında uyum yasalarının da çıkarılması,
- Kolluk güçlerinin keyfi davranışlarından doğan insan hakları ihlallerinin önlenmesi,
- İşkence ve kötü muameleyi önleyici mevzuat değişikliklerinin tamamlanması, mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması, bu konudaki eğitim ve denetimin iyileştirilmesi,
- Ölüm cezalarının sadece savaş ve benzeri durumlarda uygulanması,
- Kişi dokunulmazlığı ve güvenlik soruşturması konularında ilerleme kaydedilmesi,
- Yakalama ve gözaltı konusunda, bugüne kadar çıkan yasa değişikliği ve yönetmelik ile atılan olumlu adımların devam etmesi,
- Tutuklama sebepleri, tutuklamanın koşulları ve usulleri konularında CMUK ile sağlanan güvencelerde DGM'lere ilişkin istisnaların kaldırılması ya da farklılıkların makul ölçülere çekilmesi,
- Düşünce ve ifade özgürlüğünü sınırlayan Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu'ndaki (TCK) ilgili maddelerde gerekli değişikliklerin yapılması,

- Bilim ve sanat özgürlüğü ile kitle iletişim özgürlükleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılması için ilgili kanun ve yönetmeliklerde gerekli değişikliklerin yapılması.

1.3.2. Türkiye’de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler Raporu, Aralık 1999

Ocak 1997’de yayınlanan TDP Raporu yurtiçinde ve yurtdışında büyük ilgi uyandırmış, çok sayıda haber, yorum ve incelemeye konu olmuş ve Türkiye’de siyaset ve demokrasi ile ilgili tartışmalarda gönderme yapılan başlıca kaynaklardan biri haline gelmiştir. ABD ve Avrupa Birliği siyaset ve yönetim çevrelerinde ciddi yankı bulan rapor, Türk özel sektörünün evrensel standartlarda bir demokrasi arayışının en somut irade belgesi olarak algılanmıştır. İngilizce ve Almanca çevirileri ise, yurtdışında büyük bir ilgi görmüştür.

8 Nisan 1997 tarihinde yapılan TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Toplantısı’nda Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Kayhan, raporu konu alan usul, içerik ve işlev tartışmalarıyla ilgili yaptığı değerlendirmede, TÜSİAD’ın geçmişte liberal bir ekonomi programını savunarak ekonominin temel felsefesinin değişmesine öncülük ettiğini hatırlatarak, "bugün de bu ülke için en geniş demokrasi talebiyle ortaya çıkarak, siyasetteki yapısal tıkanıklığın aşılmasına, toplumsal uzlaşmanın zemininin yaratılmasına öncülük etme cesaretini göstermelidir." sözlerine yer vermiştir.

TDP raporundan bu yana 3 yıl (Ocak 1997-Aralık 1999) geçmiş bulunmaktadır. Ülkemizde demokratik standartların yükseltilmesi sürecinde varılan noktayı değerlendirmek için TDP raporunda kapsanan konularla ilgili gelişmeleri ortaya koyan bir güncelleme çalışması, AB Helsinki Zirvesi’nde resmen aday ülke konumuna geçen Türkiye’ye önkoşul olarak sunulan Kopenhag siyasi kistasları açısından özel bir önem taşımaktadır. İlk raporun yazarı olan Prof. Dr. Bülent Tanör tarafından kaleme alınan "Türkiye’de Demokratik StandartlarınYükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler" raporu, TDP’de yer alan somut konularla ilgili hukuki nitelikteki eleştirileri ele almakta, Anayasa ve yasalarda yapılan değişiklikleri ve bu çerçevede sunulan yasa tasarılarını ve tekliflerini değerlendirmektedir. Yürürlükteki mevzuatta yer alan ve bir bölümü 1995 tarihli Anayasa değişikliklerine uyum sağlanması amacıyla gerçekleştirilen düzenlemeler, demokrasinin geliştirilmesi sürecini hızlandıracak olumlu adımlardır. Ancak siyasal sistem, insan hakları ve hukuk devleti alanlarında Anayasa’dan, yasalardan, diğer mevzuat ve uygulamalardan doğan aksaklıkların, evrensel demokratik standartlar açısından etkin bir şekilde giderilmesine hâlâ ihtiyaç vardır. "Demokrasi, insan hakları, ve hukuk devleti alanlarında gerekli atılımları hızlı bir şekilde gerçekleştiremeyen Türkiye" imajı, yerini artık, siyasi ve ekonomik ilişkilerin bu unsurlardan bağımsız gelişemediği dünyamızda, "demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti için standartlarını yükseltmiş Türkiye" imajına bırakmalıdır.

Raporun sonuç bölümünde belirtildiği gibi, TDP’de yapılan önerilerden 29’u hayata geçmiş, 16’sı ise geçen 20. Yasama Dönemi’nde yasa değişikliği tasarılarına veya tekliflerine konu olmuştur (Ek 2).

Bu raporda saptanılan yeni öncelikler aşağıdaki gibidir:

- **Parti içi demokrasinin geliştirilmesi**

Parti içi demokrasi esasta bir hukuk sorunu olmaktan çok, bir demokratik kültür sorunudur. Bu açıdan, bu alanda hukukun yapabilecekleri çok sınırlıdır. Bu dar çerçevede önerilebilecek olan ve son seçimlerden sonra da gerçekleşmesi mümkün görünen husus, bütün üyelerin katılımına dayalı ön seçimin yüksek oranlarda zorunlu hale getirilmesidir.

- **Siyasi Partiler Kanunu’nda “Azınlık yaratılmasının önlenmesi” maddesinin kaldırılması**

"Azınlık yaratılmasının önlenmesi" başlıklı Siyasi Partiler Kanunu, md. 81 hükmü tümüyle kaldırılmalıdır. Anayasa’da ve söz konusu yasada devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü koruyucu hükümler yeterince vardır. Kaldırılması önerilen hüküm ise barışçı, üniter devlete bağlı ama kültürel aidiyetleri de temsil etmek isteyen partilerin kapanmasına sebep olmaktadır.

- **Seçimlerde işbirliği ve ittifak serbestliği getirilmesi ve belediye başkanlığı seçimlerinde iki turlu sistemin uygulanması**

Seçimlerle ilgili olarak yapılması gerekenler öncelikle şu iki noktada toplanabilir: İşbirliği ve ittifak yasaklarının kaldırılması ile belediye başkanları seçiminde iki turlu usule geçilmesi. Birinci husus zaten yasa değişikliği tasarısı ve tekliflerinin de konusudur. İkinci nokta üzerinde, son genel ve yerel seçimler öncesinde Cumhurbaşkanının da katıldığı geniş bir görüş birliği çerçevesi oluşmuştur. Bu arada, ulusal barajın son genel seçimlerde 5 milyon kadar oyu değerlendirme dışı bıraktığı da hatırlanmalı ve barajın aşağı çekilmesi düşünülmelidir.

- **Milletvekili dokunulmazlığının sınırlandırılması ve yasama sorumsuzluğunun genişletilmesi**

Milletvekili dokunulmazlıkları ve yasama sorumsuzluğu "Parlamentar bağışıklıklar" başlığı altında yeniden düzenlenmelidir. Yasama sorumsuzluğu, milletvekillerinin Meclis’teki söz ve oylarından dolayı kınanmamaları demek olup, bu konuda Anayasa’da varolan istisna hükmü kaldırılmalıdır. Buna karşılık, milletvekillerinin adeta suç işleme ayrıcalığına dönüşmüş olan yasama dokunulmazlığı, bu kişilerin suçlanmasına ve yargılanmasına engel olmayacak tarzda değiştirilmelidir.

- **Ölüm cezasının kaldırılması**

Ölüm cezalarının sadece savaş ve benzeri durumlara hasredilmesi doğru olacaktır. Türkiye zaten 1984’ten beri ölüm cezalarının infazına sahne olmamaktadır.

Unutmamak gerekir ki, uzun süreli ağır hapis ya da ağırlaştırılmış ömür boyu hapis cezaları, ölüm cezalarından daha hafif yaptırımlar değildir. Yeter ki, popülist davranışlar ve af kanunları enflasyonu yüzünden cezaların yerine getirilmesi engellenmesin.

- **CMUK güvencelerinin DGM'lere yaygınlaştırılması**

CMUK değişiklikleriyle sağlanan güvenceler, bunlara asıl muhtaç olan DGM sınıklarına da tam olarak teşmil edilmelidir.

- **Din derslerinin zorunlu olmaktan çıkarılması ve İmam-Hatip Liseleri'ne (İHL) kız öğrenci alınmaması**

Demokrasinin ancak özgür düşünebilen bireylerle varolabileceği ve yeşerebileceği göz önüne alınarak eğitim sisteminde radikal değişiklikler yapılmalıdır. Bunların önde gelen iki unsuru, zorunlu din derslerinin son verilmesi ve İmam-Hatip liselerine kız öğrenci alınmamasıdır. Aynı bağlamda, İHL'lerin sayısının sadece din görevlisi yetiştirme perspektifi ile sınırlanması gerekir.

- **Düşüncenin suç olmaktan çıkarılması**

Düşüncenin suç olmaktan çıkarılması için yapılması gerekenler özellikle iki hüküm açısından büyük önem taşır: Terörle Mücadele Kanunu 8. madde ile TCK 312. madde. Bunlardan birincisinin kaldırılmasında hiçbir sakınca yoktur; çünkü ceza mevzuatı suça kışkırtma ya da terör örgütü propagandası gibi suçlar bakımından zaten yeterince muhkemdir ve buna bir itiraz da yoktur. TMK 8. madde sadece düşüncüyü cezalandırmaktadır ve kaldırılması şarttır. TCK 312. madde ile ilgili olarak yapılması gereken de, ilk fıkranın tümünden kaldırılması ve ikinci fıkranın da fikir suçlarına yol vermeyecek tarzda yeniden düzenlenmesidir.

- **Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesinin sınırlandırılması**

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğünü düzenleyen yasa düzeltilmeli, örneğin erteleme yetkileri 24 saat ya da 48 saat gibi sınırlara indirilmelidir. Süresiz yasaklama yetkisi ise kaldırılmalıdır.

- **Yargı denetiminin kapsamının genişletilmesi ve yargı bağımsızlığının sağlanması**

Hukuk devleti ilkesinin gereği olarak bütün idari işlemlere ve olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelelerine karşı yargı yolu açılmalı, 12 Eylül yasa ve KHK'lerinin Anayasa yargısı dışında tutulmasını sağlayan Anayasa geçici md.15/son hükmü kaldırılmalı, yargıç ve savcılarının güvenceleri ve bağımsızlıkları açısından da 1961 Anayasası'ndaki tercihler esas alınmalıdır.

BÖLÜM 2

UYUM SÜRECİ

2. UYUM SÜRECİ

2.1. AB'ye Ön-Katılım Stratejisi

AB'ye aday ülkelere uygulanan ön katılım stratejisi Türkiye için de geçerli olmakla birlikte, Türkiye'ye özgü bir nitelik taşıyacaktır. Aday ülkeler için bu stratejinin ana araçları, katılım ortaklıkları, imzalanan "Avrupa Anlaşmaları" ve bu ülkelerin AB programlarına katılımı olarak belirlenmiştir. Türkiye ile bu ülkeler arasındaki farkı oluşturan başlıca unsurlar bunlardır.

AB'nin, ikili düzeyde, bütün Orta ve Doğu Avrupa aday ülkeleri ile tesis ettiği bu stratejik çerçeve, aday ülkelerin Birliğe entegrasyonunu sağlamaya yöneliktir ve bu ülkelerin ulusal programlarını oluşturma süreçlerinde de faydalı olmuştur. Avrupa Anlaşmalarının meşru zemininin sağlamlığı ve bu ülkeler tarafından benimsenmesi, bu anlaşmaların kişilerin ve şirketlerin çalıştığı hukuki çerçevenin bir parçası olması, mahkemelerde görülen davalarda bu anlaşmalara atıfta bulunulmasından anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin ön katılım stratejisinde ise 4 Mart 1998 tarihinde AB Komisyonu tarafından açıklanan "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" belgesi, içeriği genişletilerek dikkate alınabilir. Bu belge, Türkiye-AB ilişkilerini, Gümrük Birliği'nin ötesine taşıyacak daha geniş bir entegrasyon çerçevesi içerisinde ele almaktadır. Ön katılım stratejisi şu alanları kapsayacaktır:

- Katılım ortaklığı,
- Türkiye'nin hazırlayacağı AB müktesebatının benimsenmesine ilişkin ulusal program ve uyum takvimi,
- AB işbirliği programlarına katılım,
- Türkiye'nin yasal mevzuat ve uygulamalarının müktesebata uyumu için, AB Komisyonu tarafından hazırlanacak takip ve denetleme sistemi.

Katılım ortaklığının (KO) başlıca amacı, Türkiye'nin AB müktesebatını benimsemişi yolundaki önceliklerini ve bunun gerçekleştirilmesi için gerekli olan mali kaynakları belirlemek olacaktır. KO'nın önemli bir parçası, Türkiye tarafından hazırlanacak ulusal programdır. Bu ulusal program ile esas olarak Türkiye'nin kısa ve orta vadedeki öncelikleri belirlenecek, AB Komisyonu bu öncelikler üzerinde Türkiye ile görüşmeler yapacak ve bir uyum programı oluşturacaktır. Türkiye'nin AB'ye Katılım Ortaklığı AB Konseyi tarafından "nitelikli çoğunluk" ("qualified majority") esasına göre alınacak kararlar uygulamaya geçecektir. Her aday ülke için alınan kararların ana konuları şunlardır:

- Siyasi kıstaslarda öncelikler ve orta vadeli hedefler
- Ekonomik reformlarda öncelikler ve orta vadeli hedefler
- Mevzuat uyumlarında kısa ve orta vadeli hedefler
- İdari yapının uyumunda kısa ve orta vadeli hedefler
- Mali ve teknik yardım: Bütçe kaynakları ve uygulama araçları
- AB Komisyonu tarafından inceleme, izleme ve denetim sistemi

AB, mali kaynaklarını ve araçlarını, Komisyon'un hazırlayacağı programın uygulanmasına yönelik olarak tek bir mali çerçeve içerisinde kullanacaktır. Mali kaynakların sağlanması, programda belirtilen takvime sadık kalınması ve öngörülen sürelerde gerekli ilerlemenin sağlanması koşuluna bağlıdır.

AB'nin, aday ülkeler için başlıca mali kaynağı PHARE programıdır. PHARE yönetmeliğinin halen yalnızca Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini kapsaması sebebiyle, bu program tarafından finansman sağlanan etkinliklerden yararlanma konusunda, Türkiye'nin yanısıra aday ülke konumunda olan Kıbrıs ve Malta da sorun yaşamaktadır. AB Helsinki Zirvesi sonuç bildirisinde yer alan "üyelik öncesi stratejinin 13 ülkeyi kapsayacak şekilde tek bir çerçeveye kavuşturulması" isteğine uygun olarak önümüzdeki aylarda Akdeniz grubu olan aday ülkelere yönelik bir telafi edici düzenleme sözkonusu olabilir. Diğer bir olasılık, bu aday ülkeler için ayrı ayrı özel düzenlemeler yapılmasıdır. Bu durumda PHARE ile eşgüdümlü veya bağımsız bir şekilde uygulanabilecek bir mali işbirliği yapısı oluşacaktır. Önümüzdeki ilk aşama, AB Komisyonu tarafından kapsamlı bir yeni mali ve teknik işbirliği paketinin Türkiye'ye önerilmesidir.

AB üyeliği yolunda kaydedilen ilerlemenin siyasi boyutunun yanısıra, ekonomik boyutu ve üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yetisinin değerlendirmesi, 1998 yılından itibaren her yıl Ekim ayında AB Komisyonu'nun tüm adaylar hakkında yayınladığı düzenli raporlarda yer almaktadır. Katılım ortaklığının ve gerçekleştirilen çalışmaların Komisyon tarafından izlenmesi, Türkiye-AB Ortaklık Konseyi, komiteler ve alt komiteler aracılığıyla olacaktır. Konseyin ve komitelerin gündemleri programda belirtilecek takvime göre oluşturulacaktır.

2.2. AB'ye Uyum Süreci

1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Konsey'in aldığı karara göre AB Komisyonu, her aday ülke için, bu ülkelerin üyelik yolundaki ilerlemelerini gösteren bir ilerleme raporu hazırlayacaktır. 1998 Haziran ayında yapılan Cardiff Zirvesi'nde ise, ilerleme raporunun hazırlanacağı ülkeler arasına Kıbrıs ve Türkiye de eklenmiştir. Türkiye için 1998 Ekim ayında hazırlanan ilk rapor, Komisyon'un 1989 yılında Türkiye'nin üyelik başvurusuna cevaben hazırladığı rapordan daha kapsamlı olarak,

1963 Ankara Anlaşması'nın 28. Maddesi ve Lüksemburg kararları esas alınarak hazırlanmıştır. Raporun ikincisi 13 Ekim 1999 tarihinde açıklanmış ve Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. İlk raporun hazırlanmasından bu yana geçen sürede Türkiye'nin AB üyelik kistaslarına uyum konusundaki ilerlemesini yansıtan bu raporun siyasi kistaslar dışında kalan ana başlıkları şöyledir:

- AB Konseyi tarafından açıklanan ekonomik koşullar (işleyen pazar ekonomisi, AB'nin rekabet ve piyasa güçleriyle başa çıkabilme kapasitesi) ışığında Türkiye'nin durumu,
- Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini, AB müktesebatını, politikalarını ve ikincil mevzuatını benimseyebilme kapasitesi,
- 4 Mart 1998'de AB Komisyonu'nun açıkladığı "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" belgesi ışığında Türkiye'nin üyelik sürecindeki durumu,
- Üyelik sonrasında AB politikalarını uyumlu bir şekilde uygulayabilmenin garantisi olarak Türkiye'nin hukuksal ve idari kapasitesinin incelenmesi. (Bu değerlendirme, Türkiye için, sadece Gümrük Birliği'ni kapsayan konular için yapılmıştır.)

İlerleme raporunda, AB müktesebatını içeren konular Türkiye açısından 3 ana başlık altında incelenmiştir (Ek 3).

- AB müktesebatının GB kapsamına giren unsurları: Malların serbest dolaşımı- rekabet- fikri, sınai ve ticari mülkiyet- ticaret politikası- gümrükler.
- AB müktesebatının Avrupa Stratejisi kapsamına giren unsurları: Sermayenin serbest dolaşımı- hizmetlerin serbest dolaşımı- kamu alımları- sanayi ve KOBİ politikası- tarım- telekomünikasyon ve bilgi toplumu- bilim ve teknik araştırmaları- çevre- ulaştırma- enerji- tüketicinin korunması- adalet ve işleri- göç/ sınır kontrolleri- iltica hakkı- polis-uyuşturucular- adalet konusunda işbirliği- istihdam ve sosyal meseleler.
- AB müktesebatının GB ya da Avrupa Stratejisi kapsamında yer almayan unsurları: Veri korunması- şirketler ve muhasebe hukuku- diplomaların ve mesleki özelliklerin karşılıklı tanınması- eğitim, öğretim ve gençlik politikaları- odiosiviel politikası- Ekonomik ve Parasal Birlik- vergi- istatistik- balıkçılık- bölgesel politika- Ortak Dış ve Güvenlik Politikası.

B Ö L Ü M

SONUÇ

3. SONUÇ

Kopenhag siyasi kıstasları, Türkiye'nin AB'ye tam üye adaylığı müzakerelerinin başlatılması için bir önkoşuldur. TÜSİAD'ın "Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri" Raporu (Ocak 1997), AB Komisyonu'nun 1998 ve 1999 Türkiye Düzenli İlerleme Raporları ve nihayet TÜSİAD'ın "Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler" Raporu (Aralık 1999) Türkiye'de demokratik ve siyasi sistemin işleyişi, hukuk devleti ve insan hakları konularında aynı gözlemlere ulaşmaktadır. Örnek alınan, evrensel ve demokratik standartlar olunca, elbette ulaşılan sonuçlar da aynı olacaktır. Bu raporların üzerinde durdukları noktalardaki paralellikleri, Kopenhag siyasi kıstaslarının Türkiye şartlarında tecelli ediş şekli olarak niteleyebileceğimiz bazı temel alanlarda aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Seçim sisteminde % 10 baraj olması temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmamaktadır.
- Düşünce ve ifade özgürlüklerinde anayasa ve yasalardan doğan bazı temel sınırlamalar mevcuttur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde süren olağanüstü hal, düşünce ve ifade özgürlükleri açısından tüm ülkeye teşmil edilen kısıtlamalara neden olmaktadır.
- İşkence, kaybolma ve yargısız infaz olayları halen devam etmektedir. Kolluk kuvvetlerinin işlediği suçların sistematik olarak yargısal kovuşturulması sağlanamamaktadır.
- Kamu yönetiminde yolsuzluk, kayırma ve nüfuz kullanma olayları yaygındır. Bu olaylarla kararlı bir şekilde mücadeleye imkan verecek şekilde, şeffaflık ve yetkililerin sorumluluğu konularında yasal düzenlemeler mevcut değildir.
- Yargı sistemi, yönetim bozuklukları ve maddi imkansızlıklar nedeniyle etkin ve tarafsız bir şekilde çalışmamaktadır.
- MGK ve Silahlı Kuvvetler'in siyaset ve sivil otorite üzerindeki etkisi, Batı standartlarına göre yüksektir.
- Kürt kültürel kimliği, Türk toplum hayatında özgür bir biçimde kendini ifade edebilme imkanı bulamamaktadır.

1998 yılından 1999 yılına geçerken, Türkiye'de demokratikleşme konusunda yapılan yasal değişiklikler, hükümet tarafından belirtilen niyetler ve sunulan yasa tasarıları AB Komisyonu'nun raporlarında kendini hissettirmiş ve Helsinki Zirvesi'nde alınan kararları olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye, bu alanda kendi takip mekanizmalarını oluşturmali ve hükümet, sivil toplum kuruluşları ile diyaloga önem vermelidir.

GB sayesinde Kopenhag ekonomik kıstaslarına ve AB mevzuatına uyum konusunda önemli bir yol katedilmiş, Türkiye'nin rekabete dayanıklı ve işleyen bir pazar

ekonomisine sahip olduğu kanıtlanmıştır. Türkiye, 31 ana başlıktan oluşan AB mevzuatının (Ek 4) GB ve Avrupa Stratejisi içinde yer alan konularına uyum sağlamaya, siyasi istikrarsızlıklara ve yaşanan ekonomik krizlere rağmen devam etmiştir. Hizmet sektörünün serbest dolaşıma açılması ve tarım sektöründe Topluluk Ortak Tarım Politikası'na uyum, önümüzdeki yılların gündemini oluşturacaktır. Bu alanlardaki uyum, Tek Pazar'a giden yolda önemli bir mesafe alınmasını sağlayabilecektir. Resmi olarak aday statüsüne kavuşulmasıyla, AB'nin bugüne kadar kendi iç siyasi nedenleriyle işlemeyen işbirliği mekanizmaları artık düzenli bir şekilde çalışacak ve Türkiye, AB mevzuat ve politikalarına uyum konusunda mali destek alabilecektir.

AB'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Politikası'na uyum sağlanabilmesinin temelleri ise, IMF ile imzalanan stand-by anlaşması ile atılmıştır. Anlaşma, özellikle tarımda ve mali sektörde reform yapılması, kamu sektörü açıklarının azaltılması ve özelleştirmeye hız verilmesi konularında Türkiye'nin önüne tutarlı hedefler koymaktadır. Anlaşma ile uygulanmaya başlanan üç yıllık istikrar programı, Türkiye'nin kronik makro-ekonomik istikrarsızlıktan kurtulması, uluslararası piyasalarda güvenilirliğin artması için, Maastricht kistaslarına uyum sürecinde önemli bir araç olacaktır. AB adaylığı sürecinde, siyasi ve ekonomik reformlar, karşılıklı etkileşim içinde Türkiye'nin küresel düzendeki konumunu yukarılara taşıyacaktır.

EKLER

EK 1*

Aday Ülkelerin Katılım Ortaklığı Çerçevesinde Siyasi Kıstaslar Konusunda Kısa ve Orta Vadedeki Öncelikleri

Siyasi Kıstaslar	Çek Cumhuriyeti	Macaristan	Polonya	Estonya	Slovenya
Kısa vadede	Hükümetin 7 Ocak'ta Roman nüfusu hakkındaki, ulusal ve yerel düzeydeki mali desteği de içeren kararının uygulanması, kamu idaresi dahil olmak üzere ayrımcılığa karşı önlemlerin uygulanması, iş imkanlarının ve eğitimden faydalanma olanaklarının artırılması	Roman nüfusu hakkındaki ulusal ve yerel düzeydeki mali desteği de içeren orta vadeli hareket programının uygulanmaya başlanması, polis hizmetlerini de kapsayacak şekilde ayrımcılığa karşı önlemlerin uygulanması, iş imkanlarının ve eğitimden faydalanma olanaklarının artırılması		Dil konusundaki yasanın uluslararası standartlar ve Avrupa Antlaşması'na uyumlu hale getirilmesi, Estonya vatandaşları olmayanların, dil eğitimi de dahil olmak üzere topluma entegre edilmesi için somut adımlar atılması ve gerekli mali desteğin sağlanması	
Orta vadede	Roman nüfusunun durumunun iyileştirilmesi için ulusal ve yerel düzeyde politikaların ve mali imkanların kuvvetlendirilmesi	Roman nüfusu için orta vadeli hareket programının uygulanmasına devam edilmesi.		Vatandaş olmayanların topluma entegrasyonu çalışmalarına devam edilmesi, Estonya dilini konuşmayanlar için dil öğretim programlarının yaygınlaştırılması.	Mülk tazminatı konusunda hızla ilerlenmesi, Hırvatistan ile olan önemli sınır problemlerini çözüme yolunda çaba sarfedilmesi.

* Kaynak: Uniting Europe Documents No: 41-42-43 October-November 1999

Siyasi Kistaslar	Bulgaristan	Letonya	Litvanya	Romanya	Slovakya
Kısa vadede	Roman Çerçeve Programı'nın uygulanmasına başlanması ve Etnik ve Demografik Konularda Ulusal Konsey'in gerekli mali desteği de içerecek şekilde güdüldürülmesi	Dil konusundaki yasanın uluslararası standartlar ve Avrupa Antlaşması'na uyumlu hale getirilmesi, Letonya vatandaşları olmayanların, dil eğitimi de dahil olmak üzere topluma entegre edilmesi için somut adımlar atılması ve gerekli mali desteğin sağlanması		Muhtaç çocukların desteklenmesi için bütçede ilgili maddelerin garantiye alınması, özürlü ve kronik rahatsızlığı olan çocuk ve yetişkinlere yapılan muameleleri kapsayan yasa maddelerinde reform yapılması	Roman nüfusu hakkındaki ulusal ve yerel düzeydeki mali desteği de içeren orta vadeli hareket programının uygulanmaya başlanması, polis hizmetlerini de kapsayacak şekilde ayrımcılığa karşı önlemlerin uygulanması, iş imkanlarının ve eğitimden faydalananların artırılması, gerekli mali desteğin sağlanması
Orta vadede	Roman Çerçeve Programı'nın uygulanmasına devam edilmesi	Vatandaş olmayanların topluma entegrasyonu çalışmaları devam edilmesi, Letonya dilini konuşmayanlar için dil öğretim programlarının yaygınlaştırılması		Muhtaç çocukların şartlarının iyileştirilmesi ve reformların sürmesi, Roman nüfusunun ekonomik ve sosyal şartlarının iyileştirilmesi için bir strateji uygulanması, kamu idaresi dahil olmak üzere ayrımcılığa karşı önlemlerin uygulanması, iş imkanlarının ve eğitimden faydalananların artırılması, İçişleri Bakanlığı'na bağlı birimlerin silahsızlandırılmasının tamamlanması	Azınlık dil kanununun uygulanmasına devam edilmesi, eğitim ve medya alanında azınlık dilinin kullanımının korunması, bununla ilgili gerekli yasaların çıkarılması, Roman nüfusu hakkındaki ulusal ve yerel düzeydeki mali desteği de içeren politikaların güçlendirilmesi, özellikle bu konuda iş imkanlarının ve eğitimden faydalananların artırılması

EK 2

Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri Raporunda Getirilen Önerilerin Gerçekleşme Tabloları

Tablo I : Raporda Önerilenlerden Bugüne Kadar Gerçekleşenler				
Konu:	İlgili hükümler:	Değişiklikler:	TDSY* sf.	TDP** sf.
1) Partilerin “mal edinimleri”nin SPK kapsamına alınması	AY md.69 SPK md.2	Anayasa Mahk.’nin Kuruluş ve Yargılama Usulleri hk. Kanun md. 18/5 (4280-3.7.1997) ile SPK’da Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (4445-12.8.1999)’la değiştirilen SPK.md.2	74	29-30
2) Siyasî parti kurma yasakları	AY md.68, 69 SPK md.5/3	SPK md. 5/3’ün kaldırılması (4445-12.8.1999)	77	yok
3) Siyasî Partiler: Kadın ve gençlik kolları, yurt dışında örgütlenme	AY md.68 SPK md.7	SPK md.7 değişikliği ile mümkün kılındı (4445-12.8.1999)	78	33-34
4) C. Başsavcılığının parti kurulmasını denetlemesi	AY md.69 SPK md.8/son ve md.9	SPK md.9’un kaldırılması (4445-12.8.1999)	78-79	36-37
5) Siyasî Parti Üyeliği: Üniversite öğretim elemanları ve öğrencileri-yaş ve kişi grupları	AY md.68 SPK md.11	Yüksek Öğrenim Kanunu md.59 (4278-2.7.1997) ile SPK değişikliği (4445-12.8.1999).	79	38-40
6) Ön Seçim	SPK md.37	18 Nisan 1999 genel ve yerel seçimleri için çok kısmi ve tali bir değişiklikle SPK md. 37’ye ek fıkra (4381-31.7.1998)	80-81	41
7) Siyasî parti faaliyet yasakları	AY md.68 SPK md.79/b	Yurt dışında örgütlenme (SPK md.79/b) yasasının kaldırılması (4445-12.8.1999)	81	43
8) Partiler için yan kuruluş (kadın, gençlik kolu, vb. yasakları)	AY md.69 SPK md.91	SPK md.91’in kaldırılması (4445-12.8.1999)	83	47-48
9) Partilerle başka kuruluşlar arası işbirliği yasakları	AY md.69 SPK md.92	SPK md.92’nin kaldırılması (4445-12.8.1999)	83	48
10) Kapatılan siyasî partiler ve mensuplarının durumu	AY md.69 SPK md.95	SPK md.95’in değiştirilerek Anayasa’ya uyumlu hale getirilmesi (4445-12.8.1999)	83	48-49
11) Partiler için, 12 Eylül 1980 hareketına karşı beyan ve tutum yasağı	SPK md.97	Yasağı öngören SPK md.97’nin kaldırılması (4445-12.8.1999)	84	50-51

* Türkiye’de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler (TÜSİAD, 1999)

** Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri (TÜSİAD, 1997)

Konu:	İlgili hükümler:	Değişiklikler:	TDSY sf.	TDP sf.
12) Parti yasaklama rejimi	AY md.68,69 SPK md.101	SPK md. 101'in değiştirilerek Anayasa'ya uyumlu hale getirilmesi (4445-12.8.1999)	84	51-52
13) Parti kapatma rejimi	AY md.68,69 SPK md.102,103	SPK md.102 ve 103'de değişiklik yapılarak parti kapatma koşullarının daha somut ve güvenceli kayıtlara bağlanması (4445-12.8.1999)	84	51-52
14) Partilere Hazine yardımı	AY md.68/son SPK Ek md.1	Sandalye sayısına değil, alınan oya göre yardım (4445-12.8.1999)	86	54
15) Kolluk aşınılıkları	Terörle Mücadele Kanunu (TMK)	TMK'da güvenlik güçlerinin serbestçe silah kullanımını öngören hükmün Anayasa Mahkemesi tarafından iptali (yayınlanmadı)	119	103-106
16) İşkence	TCK md.243, 245, 354	İşkence ve kötü muamele suçlarının genişletilip cezalarının ağırlaştırılması (4449-26.8.1999) Avrupa Sözleşmesi'ne onay (4327-4.4.1997) Başbakanlık Genelgesi (3.12.1997) Yakalama-Gözaltı Yönetmeliği (R.G. 1.10.1998-23480 ve 13.8.1999-23785)	119 vd.	106-107
17) Kişi dokunulmazlığı	CMUK	Bekaret kontrolü ve zina iddiaları konusuyla ilgili Adalet Bakanlığı genelgesi (21.10.1998)	122-123	107
18) Yakalama-gözaltı	CMUK md.110	CMUK değişiklikleri (4229-6.3.1997) ve Yönetmelik (R.G. 1.10.1998-23480 ve 13.8.1999-23785)	123 vd.	110-113
19) Tutukluluk süreleri	CMUK md.110	Tavan sürelerin DGM sanıklarına da teşmili (4229-6.3.1997)	126-127	113-114
20) Din eğitimi	Milli eğitim mevzuatı	8 yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim ve İmam-Hatip liseleri orta kısımlarının kapatılması (4306-16.8.1997)	129	120
21) Kur'an kurslarının denetimi	Yönetmelik	Yönetmelik değişikliğiyle Milli Eğitim Bakanlığı ve mülki amir denetim ve gözetiminin konması (20.8.1997)	129	120
22) Örgütlenme özgürlüğü	Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları Kanunu	Faaliyetten alıkoymada yargıç kararı ve süre sınırlamaları (4276-18.6.1997)	133	139
23) Dernek özgürlüğü	Dernekler Kanunu	Liberalleştirici değişiklikler (4279-3.7.1997)	133-134	139
24) Sendika özgürlüğü	Sendikalar Kanunu	Faaliyet yasaklarının daraltılması (4277-26.6.1997)	137-138	150-151

Konu:	İlgili hükümler:	Değişiklikler:	TDSY sf.	TDP sf.
25) Kamu görevlilerinin sendikal hakları	Devlet Memurları Kanunu	Sendikal haklarının tanınması (4275-12.6.1997)	139	147 vd.
26) Memur yargılaması	Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun	Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat'ın kaldırılması, fakat izin sisteminin devamı (4483-2.12.1999)	149	168
27) Hukuk devleti ve yargı güvencesi	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) Kanunu	HSYK üyelerinin başka görev alamayacakları (4413-21.7.1999)	152	179
28) Yargı bağımsızlığı, adil yargılanma	AY md.143 DGM Kanunu	DGM'lerde asker üye varlığına son verilmesi (4388-18.6.1999, 4390-22.6.1999)	153	184
29) DGM'lerin görev alanı	CMUK	DGM'lerin görev alanının daraltılması (CMUK, 4229-6.3.1997)	154	184

Tablo II : TDP'de Önerilenlerden 20. Yasama Döneminin Son İki Yılında Değişiklik Tasarısı ya da Teklifi Konusu Olup Bugüne Kadar Y asalaşamayanlar

Konu:	İlgili hükümler:	Tasarı/Teklif:	TDSY sf.	TDP sf.
1) Partiler arası destekleme yasağı	SPK md.90/2	SPK md.90/2'nin bu bölümünün kaldırılmasını kabul (TBMM Anayasa Komisyonu)	83	46-47
2) Yurt dışında oy kullanma	AY md.67/2	13 imzalı değişiklik teklifi	85	52-53
3) Partilerin seçimlerde işbirliği yasakları	Milletvekili Seçimi Kanunu md.16	Değişiklik teklifi	86	54
4) TBMM üyeliğiyle bağdaşmayan sendika, meslek kuruluşu yöneticiliği	AY md.82	B. Ecevit ve 187 arkadaşının değişiklik teklifi (TBMM Anayasa Kom.'da red)	89	64-65
5) TBMM/Yasama sorumsuzluğundaki istisnanın kaldırılması ve yasama dokunulmazlığının daraltılması	AY md.83	292 milletvekilinin TBMM Anayasa Kom.'ca da benimsenen değişiklik teklifi Genel Kurul'da ikinci oylamada gerekli oy sayısına ulaşamadı	90	66-67
6) TBMM/Meclis soruşturması	AY md.100 İçtüzük md.111	Soruşturulanlar yararına AY md.100'de değişiklik önerisi (DYP Meclis Grubu)	92	76
7) TBMM/AY değişikliği	AY md.175	AY değişikliklerinde açık oy ilkesinin kabulü teklifinin TBMM Anayasa Kom.'da da benimsenmesi	92	76

Konu:	İlgili hükümler:	Tasarı/Teklif:	TDSY sf.	TDP sf.
8) Kamu yönetimi/Merkez ile yerel yönetimler arası ilişkiler	Çeşitli mevzuat	Görev bölüşümüyle ilgili kanun tasarısını kabul (TBMM Plan ve Bütçe Kom.)	109	88-89
9) Ölüm cezası	TCK ve başka bazı yasalarda	Adalet Eski Bakanı H. Denizkurdu'nun barış zamanında ölüm cezalarını kaldıran taslağının Bakanlar Kurulu'nda benimsenmemesi	118	102-103
10) Düşünce özgürlüğü	TMK md.8	Değişiklik tasarısı (TBMM Adalet Kom.)	130	120 vd.
11) Düşünce özgürlüğü	TCK md.312	Değişiklik tasarısı (TBMM Adalet Kom.)	130-131	120 vd.
12) Dernek özgürlüğü	Dern. K. md.leri	Değişiklik tasarısı	134	139-140
13) Toplantı ve gösteri yürüyüşleri	Toplantı ve Göst. Yürüyüşleri Kan.	A.Hacaloğlu ve 9 arkadaşının değişiklik teklifi	136	140
14) Sendikal özgürlükler (bk.yuk.4)	AY md.82	(bk.yuk.4) Red.	137	64-65
15) Sendikal özgürlükler/kamu görevlileri		Kamu Görevlileri Sendikaları Kanun Tasarısı (TBMM Plan Bütçe Kom.)	139	151-152
16) Hukuk devleti ve idarenin denetimi		Kurulları Kanun Tasarısının TBMM Adalet Kom.'ca kabulü	148	172-173

EK 3*

Türkiye'nin Katılım Ortaklığında Yer Alması Beklenen Konular

Kopenhag Kısıtları ve Avrupa Topluluğu (AT) Mevzuatı Siyasi Kısıtlar	Konular	TÜSİAD'ın konuyla ilgili raporları (1997'den itibaren)
	<ul style="list-style-type: none"> • Seçim sisteminde % 10 baraj olması ile temsilde adalet ilkesinin bağdaşmaması. • Düşünce ve ifade özgürlüklerinde anayasa ve yasalardan doğan bazı temel sınırlamalar olması. • Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde süren olağanüstü hal durumunun düşünce ve ifade özgürlükleri açısından tüm ülkeye teşmil edilen kısıtlamalara neden olması. • İşkence, kaybolma ve yargısız infaz olaylarının halen devam etmesi. Kolluk kuvvetlerinin işlediği suçların sistematik olarak yargısal kovuşturulmasının sağlanamaması. • Kamu yönetiminde yolsuzluk, kayırma ve nüfuz kullanma olaylarının yaygın olması. Bu olaylarla karartı bir şekilde mücadeleye imkan verecek şekilde, şeffaflık ve sorumluluk konularında yasal düzenlemelerin mevcut olmaması. • Yargı sisteminin, yönetim bozuluktan ve maddi imkansızlıklar nedeniyle etkin ve tarafsız bir şekilde çalışmaması. • MGK ve Silahlı Kuvvetler'in siyaset ve sivil otorite üzerindeki etkisinin Batı standartlarına göre yüksek olması. 	<p>Türkiye'de Demokratikleşme Perspektifleri (1997), Demekler Kanunu Taslağı (1997), Yerel Yönetimler Yasa Taslağı (1997), Memur Yargılaması Hakkında (1997), Ombudsman Kurumu İncelemesi (1997), "Demokratik Standartların Yükseltilmesi Paketi" Tartışma Toplantıları Dizisi (1997-1998 / 5 adet): Siyasal Partiler Yasası- Seçimler, TBMM ve Hükümet Sistemleri- Yerel Yönetimler- Hukuk Devleti ve Yargı- İnsan Hakları, Yargılama Düzeninde Kalite (1998), Siyasal İstikrar ve İki Turlu Dar Bölge Seçim Sistemi Simulasyon Modeli (1998), Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi-Tartışmalar ve Son Gelişmeler (1999)</p>

* Kaynak: Komisyon'un 1998 ve 1999 tarihli Türkiye raporları, Mart 1998 tarihinde AB tarafından açıklanan "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi" bildirgesi, Türkiye'nin Temmuz 1998'de yayınladığı "Türkiye-AB ilişkilerinde Geliştirme Stratejisi" raporu, DPT'nin Eylül 1999'da Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu Türk Üyeleri için hazırlanan notu, Temmuz 1997'de AB Komisyonu tarafından yayımlanan Gündem 2000 raporu, AB'nin Katılım Ortaklığı konusunda yayınlamış olduğu çeşitli belgeler.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kültürel kimliğin, toplum hayatında özgür bir biçimde kendini ifade edebilme imkanı bulabilmesi. • Enflasyonist baskıların ve mali açıkların azaltılarak reel faiz oranlarının ve kamu sektörünün yüksek finansman ihtiyacının azaltılması, bu şekilde özel sektör yatırımlarına olanak tanıması, • Özelleştirmenin devam etmesi, • KOBİ'lerin desteklenmesi, • Gelir dağılımındaki dengesizliklerin ve bölgeler arasındaki uçurumun giderilmesi, • Depremi verdiği zararların giderilmesinde genel mali disipline ve yapısal reformların uygulanmasına özel önem verilmesi, • Sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması için insan sermayesinin kalitesine ve eğitimine önem verilmesi, • Uzun vadeli planlama yapabilmek için makro-ekonomik istikrarın sağlanması, • Devletin ekonomideki rolünün, özellikle temel sanayi dalları, tarım ve bankacılıkta azaltılması.	1997 Yılına Girenken Türk Ekonomisi, 1998 Yılına Girenken Türk Ekonomisi, 1999 Yılına Girenken Türk Ekonomisi, TÜSİAD Konjonktür (süreli yayın), Avrupa Para Birliğinde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları (1999)
Ekonomik kısıtlar		
İç Pazar	<p>Malların serbest dolaşımı: "The Framework Law on the Preparation and Implementation of the Technical Legislation on Products" halen kabul edilmiştir. Motorlu araçlar sektörü dışında diğer tüm sektörlerde AT yönergelerine uyumlaştırma çalışmaları ilerletilmektedir. Yeni ve eski yaklaşım yönergelerinde yer alan sektörel bazı kanunların kabul edilmesi, ecza ve kimya sektörlerinde AT yönergelerinin benimsenmesi gerekmektedir.</p>	Gümrük Birliği Çerçevesinde Rekabet Hukuku (1998), Avrupa Birliği Şirket Birleşmeleri Yönetmeliği (1998), Rekabet Hukukunda Anlaşma, Uyumlu Eylem ve Kararlar (1998), 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun Uygulanma Esasları (1998), Avrupa Birliğinde Hakim Durumun Kötüye Kullanılması (1998), Avrupa Birliğinde Blok Muafiyetler (1998), Beyaz Eşya Yan Sanayinde Rekabet Stratejileri ve İş Mükenmeliği (1999)

	<p>Rekabet: Devlet yardımları mevzuatının uyumlaştırılması, devlet tekellerinin ve münhasır haklara sahip işletmelerin faaliyetlerini düzenleyici mevzuatın rekabet mevzuatına dahil edilmesi, Topluluk mevzuatına uyumlu hale getirilmesi, TEKEL'in yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.</p> <p>Kamu alımları: Bu alanda şeffaflığı ihtiyaç vardır. Devlet ihale Kanunu'nda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bu pazarların karşılıklı açılması hizmetlerin serbest dolaşımı kapsamında da ele alınmaktadır.</p> <p>Fikri, sınai ve ticari mülkiyet: İhtisas mahkemeleri kurulmalı ve GB kararının 8. ekinde yer alan yükümlülükler tamamlanmalıdır.</p> <p>Gümrükler: Serbest Bölgeler, ekonomik etkiye sahip gümrük prosedürleri ve askıya alma düzenlemelerinin AT' gümrük rejimi ile uyumlaştırılması, Türk Gümrük İdaresi'nin teşkilat ve alt yapı itibarıyla AT' sistemine uyumlu hale getirilmesi, gümrüklerin otomasyona geçmesi tamamlanmalıdır.</p> <p>Vergilendirme: Dolaylı vergi mevzuatının ve KDV sisteminin gözden geçirilmesi, Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun çıkması, bazı ithal mallara uygulanan ek verginin kaldırılması, tütün ithalatından alınan verginin gözden geçirilmesi gerekmektedir.</p>
--	--

	<p>Tüketicinin korunması: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'da AT normlarıyla uyum sağlanabilmesi için bazı değişikliklerin yapılması, Tüketici Mahkemeleri'nin kurulması ve bu konudaki demeklerin daha etkin hale getirilmesi gerekmektedir.</p> <p>Sermayenin serbest dolaşımı: Türk madencilik, enerji ve bankacılık sektörlerinde yabancılara uygulanan doğrudan yabancı yatırım ve gayrimenkul yatırımları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması gerekir. Yabancı tahvilin yabancılar tarafından yurtiçi sermaye piyasalarında halka arzı üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yarar sağlayacaktır.</p> <p>Hizmetlerin serbest dolaşımı: Ocak 2000 tarihinde hizmetlerin serbest dolaşımı için AB ile ön görüşmeler başlayacaktır.</p> <p>Telekomünikasyon ve bilgi toplumu: Lisans ve imtiyaz konusunda genel şartları belirleyecek ve bağımsız düzenleyici kurumu oluşturacak olan yeni Telekomünikasyon Kanunu'nun kabul edilmesi gerekmektedir. Gelişmelere karşın, Topluluk mevzuatının büyük bir bölümü halen uyumlaştırılmamıştır.</p>
--	---

	Sanayi ve KOBİ politikası: Rekabet başlığı altında yer alan devlet yardımları mevzuatının uyumlaştırılması konusu sanayi politikası için de elzemdir. Özelleştirme çalışmalarının devam etmesi gerekmektedir. Çelik sektöründe başlatılan özelleştirme devam edilmesine ve sektörün yeniden yapılanmasına ihtiyaç vardır. KOBİ'lerin sermaye piyasasına ulaşım ve yüksek faiz oranları konusunda yaşadığı zorlukların giderilmesi gerekmektedir.	Rekabet Stratejileri ve En İyi Uygulamalar: Türk Elektronik, Çimento, Otomotiv Sektörü (1997-üçüncü yayım), Taştı Araçları Yan Sanayinde Teknoloji ve Yeni Ürün Geliştirme Yönetimi (1998), Alt-yapı Seviyeleme Analizi: Dokuz İl İçin Pilot Çalışma (1998)
Tarım	Yüksek oranda tarım destekleme ve koruma politikasının iyileştirilmesi, tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasında devlet müdahalesinin kaldırılması gerekmektedir.	Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye (1999)
Enerji	Enerji iç pazarı, petrol stokları, katı yakıt sektörü üzerindeki devlet müdahalesi, özellikle elektrikli iletimi ve dağıtımında yaşanan kayıplar çerçevesinde enerjinin etkinleştirilmesi, yenilenebilir enerjinin ve Euratom mevzuatının kullanımının desteklenmesi konularında AT mevzuatına uyum sağlanmalıdır.	21. Yüzyıla Girenken Türkiye'nin Enerji Stratejisinin Değerlendirilmesi (1998).
Çevre	2. Avrupa Çevre Ajansı'na Türkiye'nin katılımının sağlanması bakımından çevre veri sistemi oluşturulmalıdır. Standartlar, ölçüm metodları ve gereklilikleri izlenebilir ve Türk Çevre Kanunu etkin bir şekilde uygulanmalıdır. Özellikle su, doğanın korunması, atıkların yakılması, sanayi kirliliğinin kontrolü, risk yönetimi, kimyasallar, ozona zararlı maddeler, nükleer güvenlik ve radyasyon korunması alanlarında AT mevzuatına uyum sağlanmalıdır.	Dış Ticarete Çevre Koruma Kaynaklı Tarife Dışı Teknik Engeller ve Türk Sanayii İçin Eylem Planı (1998)

<p>Ulaştırma</p>	<p>Kara taşımacılığında UN-ECE'nin sosyal yasalar ve tehlikeli madde taşımacılığı konularındaki bazı çok taraflı sözleşmeleri uygulanmalıdır. Türk kamyonları transit geçişlerde izin ve yetkiler, güvenlik, ağırlık ve ölçüler konusunda güçlükler yaşamaktadır. Türk gemilerinin yabancı limanlarda bekletilme süresinin uzunluğu dikkate alınarak deniz taşımacılığında güvenlik konusuna öncelik verilmelidir. Kıbrıs bandıralı gemilerin Türk limanlarında yaşadığı zorluklar önemli bir sorundur. Taşımacılık sektörünün hizmetlerin serbestleştirilmesi müzakerelerinde ele alınması beklenmektedir.</p>	
<p>İstihdam ve Sosyal İşler</p>	<p>Türk kanunlarında özellikle kamu sendikalarının faaliyetleri ve serbest ticaret bölgeleri alanlarında kısıtlayıcı hükümler bulunmaktadır. Sendikaların faaliyetleri uluslararası standartlarda yapılamamaktadır. Sağlık, sosyal güvenlik, işgücü, eşit imkanlar konusunda AT mevzuatı ile uyum sağlanmalıdır. Çocuk işçi sorunu, çocuk ve anne ölümleri, yaşam süresi beklentisi konularında Türkiye AB'den oldukça geridedir.</p>	<p>Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma: Sorunlar, Reform İhtiyacı, Arayışlar, Çözüm Önerileri (1997), Türkiye'de İşsizlik: Yapısal ve Yapısal Olmayan Özellikleri (1997), Türkiye'nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri (1998), Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Yeniden Yapılandırılması (1999)</p>

EK 4

AB mevzuatını oluşturan ve aday ülkelerin kendi mevzuatlarını uyumlaştırması gereken 31 ana başlık:

1. Free movement of goods/ Malların serbest dolaşımı
2. Freedom of movement for persons/ Kişilerin serbest dolaşımı
3. Freedom to provide services/ Hizmet sağlama özgürlüğü
4. Free movement of capital/ Sermayenin serbest dolaşımı
5. Company law/ Şirket hukuku
6. Competition policy/ Rekabet hukuku
7. Agriculture/ Tarım
8. Fisheries/ Balıkçılık
9. Transport policy/ Ulaştırma Politikası
10. Taxation/ Vergi
11. Economic and monetary union/ Ekonomik ve parasal birlik
12. Statistics/ İstatistik
13. Social policy and employment/ Sosyal Politika ve İstihdam
14. Energy/ Enerji
15. Industrial policy/ Sanayi Politikası
16. Small and medium-sized undertakings/ KOBİ'ler
17. Science and research/ Bilim ve araştırma
18. Education and training/ Eğitim ve öğretim
19. Telecommunications and information technologies/ Telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri
20. Culture and audiovisual policy/ Kültür ve odiovizuel politikası
21. Regional policy and coordination of structural instruments/ Bölgesel Politika ve yapısal araçların koordinasyonu
22. Environment/ Çevre
23. Consumers and health protection/ Tüketiciler ve sağlığın korunması
24. Cooperation in the fields of justice and home affairs/ Adalet ve içişlerinde işbirliği
25. Customs union/ Gümrük birliği
26. External relations/ Dış İlişkiler
27. Common foreign and security policy/ Ortak dış ve güvenlik politikası
28. Financial control/ Mali kontrol
29. Financial and budgetary provisions/ Mali ve bütçe ile ilgili konular
30. Institutions/ Kurumlar
31. Other/ Diğer